

# BRUTUS,

SIVE DE

## CLARIS ORATORIBUS.

### ARGUMENTUM.

Perfecti oratoris quam effingit in libris de Oratore Speciem, eam omnes omnium ætatum oratores percensendo, si qua possit invenire, querit in hoc de claris Romanis oratoribus libro. Post præfationem, que de Hortensii morte conqueritur, & ejus sermonis occasionem demonstrat, qui hoc libro commemoratur, initium fit differendi a Græcis; atque a Solone inde qui in dicendo valuerunt, breviter commemorantur, cap. 7. 13. Deinde producuntur, habita temporum ratione, Romani, a L. Bruto usque ad Ciceronem, atque id magna cum venustate, multis cum jocis, tum etiam digressionibus admistis jucundis, ut sunt de urbanitaris sono, cap. 46. de populo recte de oratore judicante, cap. 49. de Artico dicendi genere, cap. 82. ERNESTUS.

Est ea plerisque usitata Interpretibus ratio, ut de quoque homine, quoties ejus nomen occurrerit, toties quæcumque vel alieno habent labore congesta, vel suo, ingerant lectoribus atque inculcent. Illam ego profusam intemperantemque copiam etsi nunquam probavi: tamen, ut facilius est intelligere quid insit in ea re vitii, quam persuadere multis, virtuosum id esse quod sibi commodare sentiunt: hoc sublevandi laboris remedio carere hanc editionem nolui, quam esse cupio omnibus instructissimam. Tantum hanc peto veniam, ut ne plus semel necesse mihi sit ejusmodi singulares historias describere. Quin etiam, ut denique sint certi fines, de Græcis non agam, sed tantum de Romanis. Cum ergo in librum de claris Oratoribus, sic quasi in equum Trojanum, uti Sebastianus inquit Corradus, omnes propemodum incluse sint

personæ Ciceroniane; cumque in singularum comparanda notitia nemo hujus ipsius Corradi diligentiam aut vicere hactenus, aut æquarit, cum hic adhibebo potissimum; sic tamen ut Supplementi quidpiam aliunde si quando fuerit opus, petere non pigeat. Video satis ampla hæc fore excerpta historica, nihil ut spatii criticis relinquunt, vel oratoris: neque horum generum ulla, si verum fatemur, hic Brutus admodum desiderat. OLIVETUS.



I. UM e Cilicia decedens Rhodum venissem, & eo mihi de Q. Hortensii morte esset allatum, opinione omnium majorem animo cepi dolorem. Nam & amico amisso, cum consuetudine jucunda, tum multorum officiorum conjunctione me privatum videbam, & interitu talis auguris dignitatem nostri collegii diminutam dolebam: qua in cogitatione, & coopatum me ab eo in collegium recordabar, in quo juratus judicium dignitatis meæ fecerat, & inauguratum ab eodem; ex quo, augurum institutis, in parentis eum loco colere debebam. Augebat etiam molestiam, quod magna sapientium civium, bonorumque penuria, vir egregius, conjunctissimusque mecum consiliorum omnium societate, alienissimo reipublicæ tempore extinctus, & auctoritatis, & prudentiæ suæ triste nobis desiderium reliquerat: dolebamque, quod non, ut plerique putabant, adversarium, aut obtrectatorem laudum mearum, sed socium potius, & consortem gloriosi laboris amiseram. Etenim, si in leviorum artium studio memoriæ proditum est, poetas nobiles poetarum æqualium morte doluisse: quo tandem animo ejus interitum ferre debui, cum quo certare erat gloriosius, quam omnino adversarium non habere? cum præsertim non modo nunquam sit aut illius a me cursus impeditus, aut ab illo meus, sed contra semper alter ab altero adjutus & communicando & monendo, & favendo. Sed, quoniam perpetua quadam felicitate usus ille, cessit e vita, suo magis, quam suorum civium tempore; & tum occidit, cum lugere facilius rempublicam posset, si viveret, quam juvare, cum lugere tam diu, quam



licuit in civitate bene beateque vivere: nostro incommodo detrimentoque, si est ita necesse, doleamus: illius vero mortis opportunitatem benevolentia potius quam misericordia proficimus, ut, quotiescumque de clarissimo & beatissimo viro cogitemus, illum potius, quam nosmetipsos, diligere videamur. Nam, si id dolemus, quod eo jam frui nobis non licet; nostrum est id malum: quod modice feramus, ne id non ad amicitiam, sed ad domesticam utilitatem referre videamur. Sin, tanquam illi ipsi acerbitatis aliquid acciderit, angimur; summam ejus felicitatem non satis grato animo interpretamur.

II. Etenim si viveret Q. Hortensius, cætera fortasse desideraret una cum reliquis bonis & fortibus civibus: hunc autem & præter cæteros, aut cum paucis sustineret dolorem, cum forum populi Romani, quod fuisset quasi theatrum illius ingenii, voce erudita, & Romanis, Græcisque auribus digna, spoliatum atque orbatum videret. Equidem angor animo, non consilii, non ingenii, non auctoritatis armis egere rempublicam, quæ didiceram tractare, quibusque me assuefeceram, quæque erant propria cum præstantis in republica viri, tum bene moratæ & bene constitutæ civitatis. Quod si fuit in republica tempus ullum, cum extorquere arma posset e manibus iratorum civium, boni civis auctoritas & oratio; tum profecto fuit, cum patrocinium pacis exclusum est aut errore hominum, aut timore. Ita nobismetipsis accidit, ut, quanquam essent multo magis alia lugenda, tamen hoc doleamus, quod, quo tempore ætas nostra perfuncta rebus amplissimis tanquam in portum confugere deberet; non inertiae, neque desidiae, sed otii moderati atque honesti: cumque ipsa oratio jam nostra canesceret, haberetque suam quandam maturitatem, & quasi senectutem; tum arma sunt ea sumpta, quibus illi ipsi, qui didicerant eis uti gloriose, quemadmodum salutariter uterentur, non reperiebant. Itaque ii mihi videntur fortunate beateque vixisse, cum in cæteris civitatibus, tum maxime in nostra, quibus cum auctoritate, rerumque gestarum gloria, tum etiam sapientiæ laude perfrui licuit.

luit. Quorum memoria & recordatio in maximis nostris gravissimisque curis jucunda sane fuit, cum in eam nuper ex sermone quodam incidissemus.

III. Nam cum inambularem in xysto, & essem otiosus domi, M. ad me Brutus, ut consueverat, cum T. Pomponio venerat, homines cum inter se conjuncti, tum mihi ita cari, itaque jucundi, ut eorum adpectu omnis, quæ me angebat de republica, cura confederit. Quos postquam salutavi, Quid vos, inquam, Brute & Attice, nunc? quid tandem novi? Nihil sane, inquit Brutus, quod quidem aut tu audire velis, aut ego pro certo dicere audeam.

Tum Atticus, Eo, inquit, ad te animo venimus, ut de republica esset silentium, & aliquid audiremus potius ex te, quam te afficeremus ulla molestia. Vos vero, inquam, Attice, & præsentem me cura levatis, & absenti magna solatia dedistis: nam vestris primum literis recreatus, me ad pristina studia revocavi. Tum ille, Legi, inquit, perlubenter epistolam, quam ad te Brutus misit ex Asia, qua mihi visus est & monere te prudenter & consolari amicissime. Res te, inquam, est visus. Nam me istis scito literis, ex diuturna perturbatione totius valetudinis tanquam ad adspiciendam lucem esse revocatum. Atque ut post Cannensem illam calamitatem primum Marcelli ad Nolam prælio, populus se Romanus erexit, posteaque prosperæ res deinceps multæ consecutæ sunt: sic post rerum nostrarum & communium gravissimos casus, nihil ante epistolam Bruti mihi accidit, quod vellem, aut quod aliqua ex parte sollicitudines allevaret meas.

Tum Brutus, Volui id quidem efficere certe, & capio magnum fructum, si quidem, quod volui, tanta in re consecutus sum. Sed scire cupio, quæ te Attici literæ delectaverint. Istæ vero, inquam, Brute, non modo delectationem mihi, sed etiam, ut spero, salutem attulerunt. Salutem? inquit ille. Quodnam tandem genus istuc tam præclarum literarum fuit? An mihi potuit, inquam, esse aut gratior ulla salutatio, aut ad hoc tempus aptior, quam illius libri, quo me



hic affatus, quasi jacentem excitavit? Tum ille, Nempe eum dicis, inquit, quo iste omnem rerum memoriam breviter, & ut mihi quidem visum est, perdiligenter complexus est? Istum ipsum, inquam, Brute, dico librum mihi salutis fuisse.

IV. Tum Atticus, Optatissimum mihi quidem est quod dicis: sed quid tandem habuit liber iste, quod tibi aut novum, aut tanto usui posset esse? Ille vero & nova, inquam, mihi quidem multa, & eam utilitatem, quam requirebam, ut, explicatis ordinibus temporum, uno in conspectu omnia viderem: quæ cum studiose tractare cœpissẽm, ipsa mihi tractatio literarum salutaris fuit, admonuitque, Pomponi, ut a te ipso fumerem aliquid ad me rescindendum, teque remunerandum, si non pari, at grato tamen munere: quanquam illud Hesiodium laudatur a doctis, quod eadem mensura reddere jubet, qua acceperis, aut etiam cumulatiore, si possis. Ego autem voluntatem tibi profecto emetiar: sed rem ipsam nondum posse videor; idque ut ignoscas, a te peto. Nec enim ex novis (ut agricolæ solent) fructibus est, unde tibi reddam quod accepi: sic omnis fœtus repressus, exustusque siti flos veteris ubertatis exaruit: nec ex conditis, qui jacent in tenebris, & ad quos omnis nobis aditus, qui pæne solis patuit, obstructus est. Seremus igitur aliquid tanquam in inculto & derelicto solo; quod ita diligenter colemus, ut impendiis etiam augere possimus largitatem tui muneris: modo idem noster animus efficere possit, quod ager, qui cum multis annos quievit, uberiores efferre fruges solet.

Tum ille, Ego vero & expectabo ea, quæ polliceris, neque exigam, nisi tuo commodo; & erunt mihi pergrata, si solveris. Mihi quoque, inquit Brutus, & expectanda sunt ea, quæ Attico polliceris, etsi fortasse ego a te hujus voluntarius procurator petam, quod ipse, cui debes, se incommodo exacturum negat.

V. At vero, inquam, tibi ego, Brute, non solvam, nisi prius a te cavero, amplius eo nomine neminem, cujus petitio sit, petiturum. Non mehercule, inquit, tibi repromittere istud quidem ausus sim. Nam hunc, qui negat, video fla-

gita-

gitatorem, non illum quidem tibi molestum, sed assiduam tamen & acrem fore. Tum Pomponius, Ego vero, inquit, Brutum nihil mentiri puto. Videor enim jam te ausurus esse appellare: quoniam longo intervallo modo primum animadverti paulo te hilariorem. Itaque, quoniam hic, quod mihi deberetur, se exacturum professus est; quod huic debes, ego a te peto.

Quidnam id? inquam. Ut scribas, inquit, aliquid. Jam pridem enim conticuerunt tuæ literæ. Nam ut illos de republica libros edidisti, nihil a te sane postea accepimus: eisque nosmetipsi ad veterum annalium memoriam comprehendendam impulsus atque incensus sumus. Sed illa cum poteris; atque ut possis rogo.

Nunc vero, inquit, si es animo vacuo, expone nobis quod quærimus. Quidnam est id? inquam. Quod mihi nuper in Tusculano inchoasti de oratoribus, quando esse cœpissent, qui etiam, & quales fuissent. Quem ego sermonem cum ad Brutum tuum, vel nostrum potius, detulissẽm, magnopere hic audire se velle dixit. Itaque hunc elegimus diem, cum te sciremus esse vacuum. Quare, si tibi est commodum, ede illa, quæ cœperas, & Bruto, & mihi.

Ego vero, inquam, si potuero, faciam vobis satis. Poteris, inquit: relaxa modo paulum animum, aut sane, (si potes) libera. Nempe igitur hinc tum, Pomponi, ductus est sermo, quod erat a me mentio facta, causam Dejotari, fidelissimi atque optimi regis, ornatissime & copiosissime a Bruto me audisse defensionem.

VI. Scio, inquit, ab isto initio tractum esse sermonem, teque Bruti dolentem vicem, quasi deservisse judiciorum vastitatem, & fori. Feci, inquam, istuc quidem, & sæpe facio. Nam mihi, Brute, in te intuenti crebro in mentem venit vereri, equodnam curriculum aliquando sit habitura tua & natura admirabilis, & exquisita doctrina, & singularis industria. Cum enim in maximis causis versatus esses, & cum tibi ætas nostra jam cederet, fascisque summitteret, subito in civitate cum alia ceciderunt, tum etiam ea ipsa, de qua disputare ordimur, eloquentia obmutuit.

Tum



Tum ille, Cæterarum rerum causa, inquit, istuc & doleo, & dolendum puto: dicendi autem me non tam fructus, & gloria, quam studium ipsum, exercitatioque delectat: quod mihi nulla res eripiet, te præsertim tam studioso. Etenim dicere bene nemo potest, nisi qui prudenter intelligit. Quare qui eloquentiæ veræ dat operam, dat prudentiæ, qua ne maximis quidem in bellis æquo animo carere quisquam potest.

Præclare, inquam, Brute, dicis, eoque magis ista dicendi laude delector, quod cætera, quæ sunt quondam habita in civitate pulcherrima, nemo est tam humilis, qui se non aut posse adipisci, aut adeptum putet: eloquentem neminem video factum esse victoria. Sed quo facilius sermo explicetur, sedentes, si videtur, agamus. Cum idem placuisset illis, tum in prætulo propter Platonis statuam consedimus.

Hic ego, Laudare igitur eloquentiam, & quanta vis sit ejus, expromere, quantamque iis, qui sint eam consecuti, dignitatem asserat, neque propositum nobis est hoc loco, neque necessarium. Hoc vero sine ulla dubitatione confirmaverim, si illa arte pariatur aliqua, si exercitatio quadam, si natura, rem unam esse omnium difficillimam. Quibus enim ex quinque rebus constare dicitur, earum unaquæque est ars ipsa magna per sese. Quare quinque artium concursus maximarum quantam vim, quantamque difficultatem habeat, existimari potest.

VII. Testis est Græcia, quæ cum eloquentiæ studio sit incensa, jamdiuque excellat in ea, præstetque cæteris, tamen omnes artes vetustiores habet, & multo ante non inventas solum, sed etiam perfectas, quam hæc est a Græcis elaborata dicendi vis atque copia. In quam cum intueor, maxime mihi occurrunt, Atrix, & quasi lucent Athenæ tuæ: qua in urbe primum se orator extulit, primumque etiam monumentis & literis oratio est coepta mandari. Tamen ante Periclem, cujus scripta quædam feruntur, & Thucydidem, qui non nascens Athenis, sed jam adultis fuerunt, litera nulla est, quæ quidem ornatum aliquem habeat, & oratoris esse videatur. Quamquam opinio est & eum, qui multis annis ante

hos

hos fuerit, Pisistratum, & paulo seniore etiam Solonem, posteaque Clithenem multum, ut temporibus illis, valuisse dicendo. Post hanc ætatem aliquot annis, ut ex Atticis monumentis potest perspici, Themistocles fuit; quem constat cum prudentia, tum etiam eloquentia præstitisse: post Pericles, qui cum floreret omni genere virtutis, hæc tamen fuit laude clarissimus. Cleonem etiam temporibus illis, turbulentum illum quidem civem, sed tamen eloquentem constat fuisse. Huic ætati suppare Alcibiades, Critias, Theramenes: quibus temporibus quod dicendi genus vigerit, ex Thucydidis scriptis, qui ipse tum fuit, intelligi maxime potest. Grandes erant verbis, crebri sententiis, compressione rerum breves, & ob eam ipsam causam interdum subobscuri.

VIII. Sed ut intellectum est, quantam vim haberet accurata, & facta quodam modo oratio; tum etiam magistri dicendi multi subito exstiterunt: tum Leontinus Gorgias, Thrasymachus Chalcedonius, Protagoras Abderites, Prodicus Ceus, Hippias Eleus in honore magno fuit; alique multi temporibus eisdem docere se profitebantur, arrogantibus sane verbis, quemadmodum causa inferior (ita enim loquebantur) dicendo fieri superior posset. Iis opposuit sese Socrates, qui subtilitate quadam disputandi refellere eorum instituta solebat verbis. Hujus ex uberrimis sermonibus exstiterunt doctissimi viri: primumque tum philosophia, non illa de natura, quæ fuerat antiquior, sed hæc, in qua de bonis rebus & malis, deque hominum vita & moribus disputatur, inventa dicitur. Quod quoniam genus ab hoc, quod proposuimus, abhorret, philosophos aliud in tempus rejiciamus: ad oratores, a quibus digressi sumus, revertamur.

Exstitit igitur jam senibus illis, quos paulo ante diximus, Isocrates, cujus domus cunctæ Græciæ, quasi ludus quidam patuit, atque officina dicendi, magnus orator, & perfectus magister, quamquam forensi luce caruit, intraque parietes aluit eam gloriam, quam nemo quidem meo judicio est postea consecutus. Is & ipse scriptis multa præclare, & do-

cui.

a Solebat ] Vid. solebat vir is, cujus b Est postea Græc. est poeta.



cuit alios: & cum cætera melius, quam superiores, tum primus intellexit, etiam in soluta oratione, dum versus effugeres, modum tamen & numerum quendam oportere servari. Ante hunc enim verborum quasi structura, & quædam ad numerum conclusio, nulla erat; aut, si quando erat, non apparebat eam dedita opera esse quæsitam; quæ forsitan laus sit: verumtamen natura \* magis tum, casuque nonnunquam, quam aut ratione aliqua aut observatione fiebat. Ipsa enim natura circumscriptione quadam verborum comprehendit, concluditque sententiam: quæ cum aptis constricta verbis est, cadit etiam plerumque numerose. Nam & aures ipsæ quid plenum, quid inane sit, iudicant, & spiritu, quasi necessitate aliqua, verborum comprehensio terminatur: in quo non modo defici, sed etiam laborare turpe est.

IX. Tum fuit Lysias, ipse quidem in causis forensibus non versatus, sed egregie subtilis scriptor atque elegans: quem jam prope audeas oratorem perfectum dicere. Nam plane quidem perfectum, & cui nihil admodum desit, Demosthenem facile dixeris. Nihil acute inveniri potuit in eis causis, quas scripsit, nihil (ut ita dicam) subdole, nihil versute, quod ille non viderit; nihil subtiliter dici, nihil presse, nihil enucleate, quo fieri possit aliquid limatius: nihil contra grande, nihil incitatum, nihil ornatum vel verborum gravitate, vel sententiarum, quo quidquam esset elatius.

Huic Hyperides proximus, & Æschines fuit, & Lycurgus, & Dinarchus, & is, cuius nulla existant scripta, Demades, alique plures. Hæc enim ætas effudit hanc copiam; & ut opinio mea fert, succus ille & sanguis incorruptus usque ad hanc ætatem oratorum fuit, in qua naturalis inesset, non futurus nitor.

Phalereus enim successit eis senibus adolescens, eruditissimus ille quidem horum omnium, sed non tam armis institutus, quam palæstra. Itaque delectabat magis Athenienses, quam inflammabat. Procefferat enim in solem & pulverem, non ut e militari tabernaculo, sed ut e Theophrasti, doctissimi hominis,

\* Magis tum ] Vult. Man. magis, tum casu nonnunquam,

minis, umbraculis. Hic primus inflexit orationem, & eam mollem, teneramque reddidit: & suavis, sicut fuit, videri maluit, quam gravis, sed suavitate ea, qua perfunderet animos; non qua perfringeret: & tantum ut memoriam concinnitatis suæ, non (quemadmodum de Pericle scripsit Eupolis) cum delectatione aculeos etiam relinqueret in animis eorum, a quibus esset auditus.

X. Videſne igitur, ut in ea ipsa urbe, in qua & nata & alta sit eloquentia, quam ea sero prodierit in lucem? siquidem ante Solonis ætatem, & Pisistrati, de nullo, ut diserto, memoriæ proditum est. At hi quidem, ut populi Romani ætas est, lenes: ut Atheniensium secula numerantur, adolescentescens debent videri. Nam etsi Servio Tullio regnante vixerunt, tamen multo diutius Athenæ jam erant, quam est Roma ad hodiernum diem: nec tamen dubito, quin haberit vim magnam semper oratio. Neque enim jam Troicis temporibus tantum laudis in dicendo Ulyſsi tribuisseſ Homerus, & Nestori, (quorum alterum vim habere voluit, alterum suavitatem) nisi jam tum esset honos eloquentiæ; neque ipse poeta hic tam idem ornatus in dicendo, ac plane orator fuisset: cuius etsi incerta sunt tempora, tamen annis multis fuit ante Romulum: siquidem non infra superiorem Lycurgum fuit, a quo est disciplina Lacedæmoniorum adstricta legibus.

Sed studium ejus generis majorque vis agnoscitur in Pisistrato. Denique hunc proximo seculo Themistocles infecutus est; ut apud nos, perantiquus; ut apud Athenienses, non ita sane vetus. Fuit enim regnante jam Græcia, nostra autem civitate non ita pridem dominatu regio liberata. Nam bellum Volscorum illud gravissimum, cui Coriolanus exul interfuit, eodem fere tempore, quo Perfarum bellum, fuit, similisque fortuna clarorum virorum: siquidem uterque, cum civis egregius fuisset, populi ingrati pulsus injuria, se ad hostes contulit, conatumque iracundiæ suæ morte sedavit. Nam etsi aliter est apud te, Attice, de Coriolano, concede tamen, ut huic generi mortis potius assentiar.

XI. At ille ridens, Tuo vero, inquit, arbitratu: quoniam



quidem concessum est rhetoribus ementiri in historiis, ut aliquid dicere possint argutius. Ut enim tu nunc de Coriolano, sic Clitarchus, sic Stratocles de Themistocle finxit. Nam, quem Thucydides, qui & Atheniensis erat, & summo loco natus, summusque vir, & paulo ætate posterior, tantum mortuum scripsit, & in Attica clam humatum; addidit, fuisse suspicionem veneno sibi conscivisse mortem: hunc isti ajunt, cum taurum immolavisset, excepisse sanguinem patera, & eo potu, mortuum concidisse. Hanc enim mortem rhetorice, & tragice ornare potuerunt: illa mors vulgaris nullam præbebat materiem ad ornatum. Quare, quoniam tibi ita quadrat, omnia fuisse in Themistocle paria & Coriolano, pateram quoque a me sumas licet: præbebo etiam hostiam, ut Coriolanus sit plane alter Themistocles.

Sit sane, inquam, ut lubet, de isto: & ego cautius posthac historiam attingam, te audiente: quem rerum Romanarum auctorem laudare possum religiosissimum. Sed tum fere Pericles, Xantippi filius, de quo ante dixi, primus adhibuit doctrinam: quæ quanquam tum nulla erat dicendi, tamen ab Anaxagora physico eruditus, exercitationem mentis a reconditis abstrusisque rebus ad causas forenses popularesque facile traduxerat. Hujus suavitate maxime hilarata sunt Athenæ, hujus ubertatem & copiam admirata, ejusdem vim dicendi terroremque timuerunt.

XII. Hæc igitur ætas prima Athenis oratorem prope perfectum tulit. Nec enim in constituentibus rempublicam, nec in bella gerentibus, nec in impeditis ac regum dominatione devinctis, nasci cupiditas dicendi solet. Pacis est comes, otii que socius, & jam bene constituta civitatis quasi alumna quadam, eloquentia. Itaque ait Aristoteles, cum, sublati in Sicilia tyrannis, res privata longo intervallo judiciis repetentur, tum primum, quod esset acuta illa gens & controversa natura, artem & præcepta Siculos, Coracem & Tisiam, conscripsisse. Nam antea neminem solitum via, nec arte, sed accurate tamen, & de scripto plerisque dicere: scriptaque fuisse, & paratas a Protagora rerum illustrium disputationes, quæ

quæ nunc communes appellantur loci. Quod idem fecisse Gorgiam, cum singularum rerum laudes, vituperationesque conscripsisset: quod judicaret hoc oratoris esse maxime proprium, rem augere posse laudando, vituperandoque rursus affligere. Huic Antiphontem Rhamnusium familia quadam habuisse conscripta, quo neminem unquam melius ullam orationis capitis causam, cum se ipse defenderet, se audiente, locuples auctor scripsit Thucydides. Nam Lyfiam primo profiteri solitum artem esse dicendi: deinde, quod Theodorus esset in arte subtilior, in orationibus autem se junior, orationes eum scribere aliis coepisse, artem removisse. Similiter Isocratem primo artem dicendi esse negavisse, scribere autem aliis solitum orationes, quibus in judiciis uterentur: sed, cum ex eo (quia quasi committeret contra legem, quo quis judicio circumveniretur) sæpe ipse in judicium vocaretur; orationes aliis destitisse scribere, totumque se ad artes componendas transtulisse.

XIII. Et Græciæ quidem oratorum partus, atque fontes vides, ad nostrorum annalium rationem, veteres; ad ipsorum, sane recentes. Nam antequam delectata esset Atheniensium civitas hac laude dicendi, multa jam memorabilia & in domesticis & in bellicis rebus effecerat. Hoc autem studium non erat commune Græciæ, sed proprium Athenarum. Quis enim aut Argivum oratorem, aut Corinthium, aut Thebanum scit fuisse temporibus illis? nisi quid de Epaminonda, docto homine, suspicari libet. Lacedæmonium vero usque ad hoc tempus audivi fuisse neminem. Menelaum ipsum, dulcem illum quidem tradit Homerus, sed pauca dicentem. Brevitas autem, laus est interdum in aliqua parte dicendi, in universa eloquentia laudem non habet.

At vero extra Græciam magna dicendi studia fuerunt; maxime huic laudi habiti honores, illustre oratorum nomen reddiderunt. Nam ut semel e Piræo eloquentia evecta est, omnes peragravit insulas, atque ita peregrinata tota Asia est, ut se externis oblineret moribus, omnemque illam salubritatem Atticæ dictionis quasi sanitatem perderet, ac loqui præe-



dediceret. Hinc Asiatici oratores non contemnendi quidem nec celeritate, nec copia, sed parum pressi, & nimis redundantantes. Rhodii saniores, & Atticorum similiores. Sed de Græcis hastenus: etenim hæc ipsa forsitan fuerint non necessaria.

Tum Brutus, ista vero, inquit, quam necessaria fuerint, non facile dixerim: jucunda certe mihi fuerunt, neque solum non longa, sed etiam breviora, quam vellem. Optime, inquam: sed veniamus ad nostros, de quibus difficile est plus intelligere, quam quantum ex monumentis suspicari licet.

XIV. Quis enim putet aut celeritatem ingenii L. Bruto illi, nobilitatis vestræ principi, defuisse? qui de matre suavianda<sup>2</sup> ex oraculo Apollinis tam acute, arguteque conceperit; qui summam prudentiam simulatione stultitiæ texerit; qui potentissimum regem, clarissimi regis filium expulserit; civitatemque perpetuo dominatam magistratibus annuis, legibus, iudiciisque devinxerit; qui collegæ suo imperium abrogaverit, ut e civitate regalis nominis memoriam tolleret. Quod certe effici non potuisset, nisi esset oratione persuasum.

Videmus item paucis annis post reges exactos, cum plebes prope ripam Anienis ad tertium milliarium confedisset, eumque montem, qui Sacer appellatus est, occupavisset, M. Valerium<sup>3</sup> dictatorem dicendo sedavisse discordias, etque ob eam rem honores amplissimos habitos, & eum primum ob eam ipsam causam Maximum esse appellatum. Ne L. Valerium

<sup>1</sup> Bruto ] L. Junio Bruto, qui Marci filius fuit. Marcus vero Junius cum, ut auctor est Dionysius, diceret originem ab uno eorum, qui cum Ænea coloniam deduxerant in Italiam, & dives esset, dignus est iudicatus, cui Tarquinius Priscus Tarquiniam filiam uxorem daret: ex qua duos filios suscipit, M. Junium, ut nos putamus, & hunc L. Junium, qui postea Brutus est appellatus; quod cum patrem primum, deinde Marcum fratrem, quod divites & prudentes essent, a Tarquinio Superbo & quidem avunculo suo interfectos intellexisset, ne & ipse interfectoret, se stultum esse simulavit. *Corradus.*  
<sup>2</sup> De matre suavianda ] Cum vox, inquit

Livius, ex infimo specu sic reddita fuisset: Imperium summum Roma habebit, qui vestrum primum, o juvenes, osculum matris roserit: cumque Tarquinius de osculo matris suaverendo cogitarent, L. Brutus alio ratus sperando cogitavit, ut si prolapsus hæret Pythiam vocem, velut si prolapsus cecidisset, terram osculo contigit, scilicet quod ea communis mater omnium mortalium esset. *Idem.*

<sup>3</sup> M. Valerium ] M. Valerium Volenti filium, & P. Valerii Publicolæ fratrem, ut Livius & Dionysius sunt auctores. *Idem.* Hanc non M. sed M. appellandum dicit *Ernestus.*

rium quidem Potitum<sup>4</sup> arbitror non aliquid potuisse dicendo, qui post decemviralem invidiam, plebem in patres incitatam, legibus & concionibus suis mitigaverit.

Possumus Appium Claudium<sup>5</sup> suspicari disertum, quia senatum jam jam inclinatum, a Pyrrhi pace revocaverit. Possimus C. Fabricium<sup>6</sup>, quia sit ad Pyrrhum de captivis recuperandis missus orator: T. Coruncanium<sup>7</sup>, quod ex pontificum commentariis longe plurimum ingenio valuisse videatur: M. Curium<sup>8</sup>, quod is tribunus plebis, interlegit Appio Ga-

<sup>4</sup> L. Valerium Potitum ] R. Valerius, qui consul iterum Ap. Herdonium Capitolium tenentem obsedit, & interfectus fuit, filium; & P. Valerii Publicolæ, qui reges eiecit, nepotem, ut docet Dionysius lib. xi. ubi scribit ille quidem hunc cognomine Potitum dictum fuisse; sed causam nec ipse, nec alius, quem nos viderimus, refert. *Corradus.*  
<sup>5</sup> Appium Claudium ] Appium Claudium Craffum, cui Cæco cognomen fuit. *Idem.*

<sup>6</sup> C. Fabricium ] Hic est C. Fabricius Luscinus, qui cum Q. Emillio bis consul, & censor fuit, cui paupertas, quam negant alii se ferre posse, ut ait Cicero, tolerabilis fuit; & quidem ita, ut cum Samnites, quos universos in clientelam habebat, ad eum decem æris, & quinque pondo argenti, totidemque servos misissent, ipse in Samnium, ut scribit Valerius, iv. 3. remiserit; illud, quod refert Gellius, i. 14. præfatus: sibi, dum membris, qua cupiditate moverentur, obistere atque imperare posset, nunquam quidem defuturum. Hinc missus ad Pyrrhum regem, ut de redimendis captivis ageret, frustra, ut patriam desereret, ab eo tentatus est. Ejus enim amicitiam & aurum, atque adeo quartam regni partem, ut scribit Eutropius, sprevit. Illud etiam Fabricii factum laudatur, de quo Cicero lib. iii. de Offic. ita scribit: *Perfuga a Pyrrho venit in castra Fabricii, eique est pollicitus, si prænitium sibi proposuisset, se, ut clam venisset, se clam in Pyrrhi castra videretur, & cum venisset necessitatem. Hunc Fabricius redocendum curavit ad Pyrrhum; idque eius factum a senatu laudatum est.* Cum Cicero Livius, Eutropius, & Frontinus sentiant, Quadrigrarium, ut arbitror, secuti; sed alii scriptores, pene omnes, dissentiant. Nam Valerius Maximus & A. Gellius, Valerium Antiatem secuti, dicunt Timocharem medium Ambra-

cientem id Fabricio pollicetur, quod ipsius filii vinum regi mitterent. *Idem.*

<sup>7</sup> T. Coruncanium ] Hic anno U. C. 473. consul cum P. Valerio Lavino fuit: & primus ex plebe pontifex maximus creatus est, ut lib. xviii. refert Livius, qui tamen libro x. scripserat, legem latam fuisse multo ante, ut quatuor pontifices de plebe adlegerentur: sed illi pontifices erant minores, hic pontifex maximus appellabatur. Hinc sunt illa Ciceronis verba in Orat. pro Domino: *Optimus ex Coruncanii scientia, qui potentissimus pontifex fuisse dicitur, atque esse constaret.* Hunc sapientem veteres judicabant, ut in Laelio Cicero testatur; ubi illum cum Fabricio, & Curio etiam conjungit. *Idem.*

<sup>8</sup> M. Curium ] Hic est Manius Curius, Donatus appellatus; quod ut ait Plinius, cum dentibus sit natus, vir ab omnibus scriptoribus magnopere commendatus; qui consul cum P. Cornelio Rufino, Samnitibus cæcis, & Sobinis, qui rebellant, victis, atque, ut Livius libro xi. refert, in deditio-nem acceptis, bis in eodem magistratu triumphavit: ac consul iterum factus cum L. Cornelio Lentulo, cum delectum, ut Livius & Valerius scribunt, haberet, ejus qui citatus non responderat, bona vendidit: Pyrrhum iterum ex Sicilia in Italiam reversum vicit, & Italia expulsi; atque de illo triumphavit. Primus etiam, ut auctor est Eutropius, Romanam quatuor elephantes duxit, Lucas boves tunc appellatos, quod in Lucanis tum primum visum fuissent. Extremum vero tempus ætatis in vita rustica consumpsit, ita quidem, ut agrum, quod ait Plutarchus in Catone, foderet: cui ad focum fedenti magnum auripondus cum Samnites attulissent repudiati sunt. Non enim aurum habere præclarum sibi videri dixit, sed is qui haberent aurum, imperare. *Idem.*



co, disertio homine, comitia contra leges habente, cum de plebe consules non accipiebat, patres ante auctores fieri coegerit; quod fuerit permagnam, nondum lege Mænia<sup>9</sup> lata.

Licet aliquid etiam de M. Popilii<sup>10</sup> ingenio suspicari, qui cum consul esset, eodemque tempore sacrificium publicum cum læna faceret, quod erat flamen Carmentalis, plebis contra patres concitatione & seditione nunciata, ut erat læna amictus, ita venit in concionem, seditionemque cum auctoritate, tum oratione sedavit. Sed eos oratores habitos esse, aut omnino tum ullum eloquentiæ præmium fuisse, nihil sane mihi legisse videor: tantummodo conjectura ducor ad suspicandum.

Dicitur etiam C. Flaminius<sup>11</sup>, is, qui tribunus plebis legem de agro Gallico & Piceno viritum dividendo tulit, qui consul apud Thrasimenum sit interfectus, ad populum valuisse dicendo. Q. etiam Maximus<sup>12</sup> Verrucosus, orator habitus est temporibus illis; & Q. Metellus<sup>13</sup>, is, qui bello Panico secundo cum L. Veturio Philone consul fuit.

## XV.

<sup>9</sup> *Lege Mænia* ] Lata a Mænio tribuno plebis, anno Urbis 467, ut patres ante inita a populo suffragia, fierent auctores ejus rei, quam populus iustus esset, neque ad eo reprehendere comitia, hoc est, irrita fieri possent. Vide Gronovium, Observ. L. 25, qui locum hunc Ciceronis egregie illustrat. *Ernestus*.

<sup>10</sup> *M. Popilii* ] Qui quater consul fuit, & in primo quidem & secundo consulatu Tiburtes vicit; in tertio vero cum Gallis bellum gessit, in quo etiam vulnus accepit, sed eos tandem cum vicister, triumphavit; in quarto, cum foris pax & domi concordia esset, nihil, quod magni fuerit momenti, gessit. Popilii autem erant plebei, ut Livius ostendit, vel de hoc M. Popilio ista verba scribens: *M. Popilius Læni et plebe consul, a patribus L. Cornelius Scipio datus*. Et Paterculus P. Lenatem tribunum plebis vocat. *Corradus*.

<sup>11</sup> *C. Flaminius* ] C. Quintus Flaminius. Fuit enim ex Quintis, quos scribit Livius a Tullo rege in patres lætos, cum inter Albanorum principes essent, unde postea semper ea gens patricia fuit; in qua, quod

refert Plinius, aurum ne feminas quidem habere mos fuit, tantum aberat, ut viri haberent. Quinta gens, inquam, fuit patricia: sed cum Flaminius hic dicitur tribunus plebis, apparet vel eam duplicem, patriciam & plebejam, vel eum ex alia gente potius fuisse. *Idem*.

<sup>12</sup> *Q. etiam Maximus* ] Q. Fabius Maximus Verrucosus, Ovilca, Censator. Fabios patricios fuisse cum veterum monumenta patene omnia, tum Livius lib. 11. sæpe testatur. *Verrucosus* autem dictus est a verruca in labris, ut ait auctor libelli de Viris Illust. A Plutarcho vero scribitur *Βερρυκωσος*, quod in superiore labro carunculam haberet. *Ovilca* dictus est a clementia, ut inquit idem auctor de Viris Illust. & Plutarchus. *Censator* autem, quod, ut inquit Ennius, *unus homo nobis concitando restituit rem*. *Idem*.

<sup>13</sup> *Q. Metellus* ] Quintus Cæcilius Metellus; Cæculus enim Præneste condidit, unde putant Cæcilios ortos, quorum erat nobilis apud Romanos familia. Alii aliter sentiunt. Hic autem Q. Cæcilius Metellus ædilis cum C. Servilio, legatus cum L. Veturio M. Li-

vii.

XV. Quem vero exster, & de quo sit memoriæ proditum, eloquentem fuisse, & ita esse habitum, primus est M. Cornelius Cethegus: cujus eloquentiæ est auctor, & idoneus quidem, mea sententia, Q. Ennius, præsertim cum & ipse eum audiverit, & scribat de mortuo; ex quo nulla suspicio est, amicitia causa esse mentitum. Est igitur sic apud illum in nono (ut opinor) annali:

*Additur orator Cornelius suaviloquenti*

*Ore Cethegus Marcus, Tuditano collega,*

*Marci filius ....*

Et oratorem appellat, & suaviloquentiam tribuit: quæ nunc quidem non tam est in plerisque. Latrant enim jam quidam oratores, non loquuntur. Sed est ea laus eloquentiæ certe maxima.

*Is dictus ollis popularibus olim,*

*Qui tum vivebant homines, atque ævum agitabant,*

*Flos delibatus populi.*

Probe vero. Ut enim hominis decus, ingenium; sic ingenii ipsius lumen est eloquentia, qua virum excellentem præclare tum illi homines florem populi esse dixerunt;

*Suadeque medulla.*

Πρωὴ quam vocant Græci, cujus effector est orator, hanc *Suadam* appellavit Ennius. Ejus autem Cethegum<sup>14</sup> medullam fuisse vult, ut, quam deam in Periclis labris scripsit Eupolis festivasse, hujus hic medullam nostrum oratorem fuisse dixerit. At hic Cethegus consul cum P. Tuditano fuit bello Punico secundo, quæstorque his consulibus M. Cato, modo plane annis cxl. ante me consulem: & idipsum nisi unius esset Ennii testimonio cognitum, hunc vetustas, ut alios fortasse

vii & C. Claudii consulum, magister equitum ejusdem M. Livii Dictatoris: consul cum eodem L. Veturio, dictator comitiorum causa, ac tandem decemvir apud Livium cognoscitur. Plura invenire non possumus, quamvis etiam diligenter quaesiverimus. Ita ut cinchi & pæne nudi in bellum proficerentur; unde Lucanus & Silius eos nudos & exstertos vocarunt. *Idem*.

<sup>14</sup> *Cethegum* ] Is est M. Cornelius Cethegus, qui censor ante consulatum fuit, dein-

de consul Etruriam provinciam sortitus est; postremo proconsul in Gallia cum Magone collatis signis feliciter pugnavit: quæ quidem omnia tu apud Liv. xxvii. xxxi. & xxx. invenies. Florianus poeta Cethegos *diabulos* appellat, quod is mos esset Cethegis, ut cinchi & pæne nudi in bellum proficerentur; unde Lucanus & Silius eos nudos & exstertos vocarunt. *Idem*.



fortasse multos, oblivione obruisset. Illius autem ætatis qui fermo fuerit, ex Nævianis scriptis intelligi potest. His enim consulibus, ut in veteribus commentariis scriptum est, Nævius est mortuus: quanquam Varro noster, diligentissimus investigator antiquitatis, putat in hoc erratum, vitamque Nævii producit longius. Nam <sup>a</sup> Plautus P. Claudio, L. Porcio, viginti annis post illos, quos ante dixi, <sup>b</sup> consules mortuus est, Catone <sup>c</sup> cenfore. Hunc igitur Cethegum consecutus est ætate Cato, qui annis ix. post eum fuit consul. Eum nos ut per veterem habemus, qui L. Marcio, M. Manilio consulibus mortuus est, annis <sup>d</sup> LXXXIII. ipsi ante me consulem.

XVI. Nec vero habeo quenquam antiquiorem, cujus quidem scripta proferenda putem, nisi quem Appii Cæci oratio hæc ipsa de Pyrrho, & nonnullæ mortuorum laudationes forte delectant. Et hercules hæc quidem exstant. Ipsæ enim familiæ suæ quasi ornamenta, ac monumenta servabant, & ad usum, si quis ejusdem generis occidisset, & ad memoriam laudum domesticarum, & ad illustrandam nobilitatem suam, quanquam his laudationibus historia rerum nostrarum est facta mendosior. Multa enim scripta sunt in eis, quæ facta non sunt; falsi triumphi, plures consulatus, genera etiam falsa, & a plebe transitiones, cum homines humiliores in alienum ejusdem nominis infunderentur genus: ut, si ego me a M. Tullio esse dicerem, qui patricius cum Servio Sulpicio consul, anno x. post exactos reges, fuit.

Catonis autem orationes non minus multæ fere sunt, quam Attici Lyfiæ: cujus arbitror plurimas esse. Est enim Atticus, quoniam certe Athenis est & natus & mortuus, & functus omni civium munere: quanquam Timæus eum, quasi Licinia & Mucia lege, repetit Syracusas: & quodammodo esse nonnulla

<sup>a</sup> Plautus ] Lamb. Plautus P. Claudio, L. Porcio Coss. quatuor annis post Nævii mortem, viginti post illos, quos ante dixi, consules.

<sup>b</sup> Consules ] Man. Consulibus.

<sup>c</sup> Catone ] Marcus Porcius Cato, de quo Plinius, lib. vii. cap. 27. Primus, inquit, Porcia gentis, res summas in homine res præstitisse existimatus, ut esset optimus orator, optimus imperator, optimus senator. Quartam

addit Valerius Max. viii. 7. ut esset juris civilis quoque peritissimus. Vide Livium, lib. xxxix, cap. 40, ubi multa de illius indole, atque inter cætera: *hæc vestrae rationem se pariter ad omnia fuit, ut natus ad id unum diceret, quodcumque egeret.* Anonymus.

<sup>d</sup> c. LXXXIII. Man. LXXXVI.

la in iis etiam inter ipsos similitudo. Acuti sunt, elegantes, faceti; breves. Sed ille Græcus ab omni laude felicior. Habet enim certos sui studiosos, qui non tam habitus corporis opimos, quam gracilitates consecutentur; quos, valetudo modo bona sit, tenuitas ipsa delectat. Quanquam in Lyfiæ sunt sæpe etiam lacerti, sic ut eo fieri nihil possit valentius: verum certe genere toto frigidior: sed habet tamen suos laudatores, qui hac ipsa ejus subtilitate admodum gaudeant.

XVII. Catonem vero quis nostrorum oratorum, qui quidem nunc sunt, legit? aut quis novit omnino? At quem virum? dii boni! mitto civem, aut senatorem, aut imperatorem: oratorem enim hoc loco querimus. Quis illo gravior in laudando? acerbius in vituperando? in sententiis argutus? in docendo, edisserendoque subtilior? Refertæ sunt orationes amplius centum quinquaginta (quas quidem adhuc invenerim & legerim) & verbis; & rebus illustribus. Licet ex his eligant ea, quæ notatione & laude digna sint; omnes oratoriarum virtutes in eis reperientur. Jam vero Origines ejus quem florem, aut quod lumen eloquentiæ non habent? Amatores huic defunt, sicuti multis jam ante seculis & Philisto Syracusis, & ipsi Thucydidi. Nam ut horum concisis sententiis, interdum etiam non satis apertis cum brevitate, tum nimio acumine, officit Theopompus elatione, atque altitudine orationis suæ: quod idem Lyfiæ Demosthenes: sic Catonis luminibus obstruxit hæc posteriorum quasi exaggerata alti oratio. Sed in nostris inscitia est, quod ii ipsi, qui in Græcis antiquitate delectantur, eaque subtilitate, quam Atticam appellant, hanc in Catone non noverunt quidem. Hyperida volunt esse & Lyfiæ. Laudo. Sed cur nolunt Catonis? Attico genere dicendi se gaudere dicunt. Sapienter id quidem: atque utinam imitarentur, nec ossa solum, sed etiam sanguinem! Gratum est tamen, quod volunt. Cur igitur Lyfiæ & Hyperides amatur, cum penitus ignoretur Cato? Antiquior est hujus fermo, & quædam horridiora verba. Ita enim tum loquebantur. Id muta: quod tum ille non potuit: & adde

Tom. I. E e e

\* Noverunt ] Man. noverunt. Quid enim? Hyperida



numeros; & aprior sit oratio: ipsa verba compone, & quasi coagmenta, quod ne Græci quidem veteres fecerunt: jam neminem antepones Catoni. Ornari orationem Græci putant, si verborum immutationibus utantur, quos appellant *τροπες*, & sententiarum orationisque formis, quæ vocant *σχηματα*. Non verisimile est, quam sit in utroque genere & creber & distinctus Cato.

XVIII. Nec vero ignoro, nondum esse satis politum hunc oratorem, & querendum esse aliquid perfectius: quippe cum ita sit ad nostrorum temporum rationem vetus, ut nullius scriptum exstet dignum quidem lectione, quod sit antiquius. Sed majore honore in omnibus artibus, quam in hac una dicendi, versatur antiquitas. Quis enim eorum, qui hæc minora animadvertunt, non intelligit, Canachi signa rigidiora esse, quam ut imitentur veritatem? Calamidis dura illa quidem, sed tamen molliora, quam Canachi. Nondum Myronis satis ad veritatem adducta; jam tamen quæ non dubites pulchra dicere. Pulchriora etiam Polycleti, & jam plane perfecta, ut mihi quidem videri solent. Similis in pictura ratio est, in qua Zeuxim, & Polygotum, & Timantem, & eorum, qui non sunt usi plus quam quatuor coloribus, formas & lineamenta laudamus. At in Aetione, Nicomacho, Protogene, Apelle, jam perfecta sunt omnia: & nescio an reliquis in rebus omnibus idem eveniat. Nihil est enim simul & inventum, & perfectum.

Nec dubitari debet, quin fuerint ante Homerum poetæ: quod ex eis carminibus intelligi potest, quæ apud illum, & in Phæacum, & in procorum epulis canuntur. Quid? nostri veteres versus ubi sunt?

*Quos olim Fauni, vatesque canebant,*

*Cum neque Musarum scopulos quisquam superarat,*

*Nec dicti studiosus erat: ....*

*Ante hunc ....*

ait ipse de se: nec mentitur in gloriando. Sic enim sese res habet. Nam & Odyssæa Latina est, sic, tanquam opus ali- quod Dædali, & Livianæ fabulæ, non satis dignæ quæ ite-

rum

rum legantur. Atque hic Livius, qui primus fabulam, C. Clodio Cæci filio & M. Tuditano consulibus, docuit, anno ipso antequam natus est Ennius; post Romam conditam autem quartodecimo & quingentesimo, ut hic ait, quem nos sequimur: est enim inter scriptores de numero annorum controversa. Accius autem a Q. Maximo quintum consule captum Tarento scripsit Livium annis xxx, postquam cum fabulam docuisse & Articus scribit, & nos in antiquis commentariis invenimus. Docuisse autem fabulam annis post xi. C. Cornelio, Q. Minucio consulibus, ludis Juventatis, quos Salinator Senensi prælio voverat. In quo tantus error Accii fuit, ut, his consulibus, xl. annos natus Ennius fuerit: cui \* si equalis fuerit Livius, minor fuit aliquanto is qui primus fabulam dedit, quam ii, qui multas docuerant ante hos consules, & Plantus, & Nævius.

XIX. Hæc si minus apta videntur huic sermoni, Brute, Attico assigna, qui me inflammavit studio illustrium hominum ætates & tempora persequendi. Ego vero, inquit Brutus, & delector ista quasi notatione temporum, & ad id, quod instituisti, oratorum genera distinguere ætatibus, istam diligentiam esse accommodatam puto.

Recte, inquam, Brute, intelligis. Atque utinam exstarent illa carmina, quæ multis seculis ante suam ætatem in epulis esse cantitata a singulis convivis de clarorum virorum laudibus, in Originibus scriptum reliquit Cato! Tamen illius <sup>16</sup>, quem in vatibus & Faunis enumerat Ennius, bellum Punicum, quasi Myronis opus, delectat. Sit Ennius sane, ut est certe, perfectior: qui si illum, ut simulat, contemneret, non, omnia bella persequens, primum illud Punicum acerrimum bellum reliquisset. Sed ipse dicit, cur id faciat: *Scriptere*, inquit, *alii rem versibus*: & luculente quidem scripserunt, etiam si minus, quam tu, polite. Nec vero tibi aliter videri debet; qui a Nævio vel lumpsisti multa, si fateris: vel, si negas, furtivisti.

E e e 2

Cum

\* Si equalis ] Vist. Lamb. Grut. cum equalis.  
16 Illius ] Nævii.



Cum hoc Catone grandiores natu fuerunt C. Flaminius, C. Varro <sup>17</sup>, Q. Maximus, Q. Metellus, P. Lentulus <sup>18</sup>, P. Crassus <sup>19</sup>, qui cum superiore Africano consul fuit. Ipsum Scipionem <sup>20</sup> accepimus non infantem fuisse. Filius quidem ejus <sup>21</sup>, is, qui hunc minorem Scipionem a Paulo adoptavit, si corpore valuisset, in primis habitus esset disertus. Indicant cum oratiunculæ, tum historia quædam Græca, scripta dulcissime.

XX. Numeroque eodem fuit Sex. Ælius <sup>22</sup>, juris quidem civilis omnium peritissimus, sed etiam ad dicendum paratus. De minoribus autem, C. Sulpicius Gallus <sup>23</sup>, qui maxime omnium

<sup>17</sup> C. Varro ] C. Terentius Varro, qui ut ait Livius, loco non humilium solum, sed etiam fordido ortus est. Patrem lanium fuisse ferunt, ipsumque inquitorem mercis, filioque hoc ipso in servili ejus artis ministerio usum. Is juvenis, ubi ex eo genere quæstus pecunia a patre relicta, animum ad spem liberalioris fortunæ adjecit, consul cum L. Æmilio Paulo factus, apud Cannas culpa sua vires P. Romani, ut ait Val. Max. exhauser. Corrad.

<sup>18</sup> P. Lentulus ] P. Cornelius Lentulus Caudinus, qui cum C. Licinio Varrone anno ab U. C. DXVII. consul fuit. Nullus enim præter eum fuit his temporibus, qui consul, major natu Catone, fuerit, & P. Lentulus sit. dicitur. Dnos quidem P. Lentulos apud Livium, sed prætores agnoscimus. An vero Cicero hic inter tot consules prætorum nominari, dubitari ut potest, ita verisimile non videtur. Idem.

<sup>19</sup> P. Crassus ] P. Licinius Crassus, Dives, pontifex maximus: qui cum ante nec prætor nec consul fuisset, magister tamen equitum & censor est factus. Ex ædilitate eum gradum ad censuram fecit, sed cum L. Veturius collega decessisset, censura se abdicavit: cui postea prætori facto provincia peregrina evenit, & quæ census censuisset, ut ait Livius. Hunc Cicero in Catone pontifici & civilis juris fuisse peritissimum offendit. Quin vero Dives hic etiam sit appellatus, qui veterum monumenta viderit, dubitare non poterit. Idem.

<sup>20</sup> Scipionem ] P. Cornelium Scipionem, qui Africanus primus est appellatus, cujus res getas & totam denique vitam, præter alios Livius & Plutarchus scripserunt, si

modo Plutarchus unquam scripsit eam, quæ circumfertur. Idem.

<sup>21</sup> Filius quidem ejus ] Qui Cn. Scipio a Val. Maximo vocatur, & inter eos etiam numeratur, qui a parentibus degenerarunt; atque in eo positum accusatur, quod in tanta domestica gloria ortus, a parvulo admodum regis Antiochi præsidio capi sustulit. Et captum quidem Livius, Justinus, Plutarchus, & alii consentiunt; de causa dissentunt. Idem.

<sup>22</sup> Sex. Ælius ] Pætus, Catus; nam gentis cognomine Pætus a Livio, & suo Catus ab Ennio illo carmine fuit appellatus. Egegie cordatus homo, Catus Ælio Sextus: quod apud Ciceronem Tusc. I. & lib. 1. de Oratore invenies. Hic consul cum T. Quintio Flamio Galliam provinciam sortitus est, sed nihil memorabilis rei gessit, ut Livius loquitur. Censuram vero cum C. Cornelio Cethego præclare administravit, quod Livius lib. xxxiv. refert. Ælii plebei fuerunt: quod cum multa offendunt, tum P. Ælius, qui fuit ædilis plebis, & Q. Ælius Tubero, qui fuit tribunus plebis. Scriptores eos laudant, quod nobiles, & pauperes fuerint. Idem.

<sup>23</sup> C. Sulpicius Gallus ] Hunc & L. Æmilianum Paulum patronos populi anterioris Hispaniæ olim iunxerunt, ut Liv. lib. xlii. scribit, qui testatur, illum etiam non ita multo post prætorem factum fuisse. Multa de eo passim apud auctores reperimus. Hunc Sulpicium Gallum affirmo significari lib. 14. Famil. ubi scribitur: *Vester Gallus*. Scribit enim ad Ser. Sulpicium, qui fuit ex eadem gente Sulpicia, quæ duplex videtur fuisse. Idem.

omnium nobilium Græcis literis studuit, isque & oratorum in numero est habitus, & fuit reliquis rebus ornatus atque elegans. Jam enim erat unctior quædam, splendidiorque consuetudo loquendi. Nam, hoc prætor ludos Apollini <sup>24</sup> faciente, cum Thyestem fabulam docuisset, Q. Marcio, Cn. Servilio consulibus, mortem obiit Ennius.

Erat iisdem temporibus Tib. Gracchus <sup>25</sup>, P. filius, qui bis consul & censor fuit, cujus est oratio Græca apud Rhodios: quem civem cum gravem, tum etiam eloquentem <sup>26</sup> constat fuisse. P. etiam Scipionem Nasicam <sup>27</sup>, qui est *Corculum* appellatus, qui item bis consul & censor fuit, habitum eloquentem ajunt, illius, qui sacra acceperit <sup>28</sup>, filium. Di-

<sup>24</sup> Ludos Apollini ] Hæc sunt verba ex carminibus Marcii vatis a Livio lib. xxv. relata. *Apollini votandos censo ludos, qui quotannis comiter Apollini sunt: cum populus delevit ex publico partem: privati uti consertant pro se suisque. Is ludis faciendis prærit prætor is, qui ius populo plebique dabit summum.* Q. igitur Fulvio Flacco & App. Claudio Pulchro consulibus, id est, anno ab U. C. DXLII. ludii Apollinæ a P. Cornelio Sylla prætoris urbis primum facti sunt: inde omnes deinceps prætores urbani fecerunt, sed in unum annum volebant, dieque incerto faciebant. Consulibus vero M. Claudio Marcello, & T. Quintio Crispino, id est anno ab U. C. DXLVI, P. Licinius Varus prætor urbis legem ferre ad populum iustus est, ut hi ludi in perpetuum in statum diem vocerentur. Itaque ipse primus ita vocit, fecitque ante diem ter. Non. Quint. Is dies deinde solennis servatus est. Idem.

<sup>25</sup> Tib. Gracchus ] Hic est Tib. Sempronius Gracchus, qui magnam laudem est adeptus, quod tribus plebis solus ex toto illo collegio L. Scipioni fuit auxilio, inimicissimus & ipsius & fratris ejus Africani. Idem.

<sup>26</sup> Eloquentem ] Lib. 1. de Orat. inquit: *Haudquaquam eloquens: hic tamen eloquentem vocat, ut rem suam agat, id est, ut, quos hic enumerat, ostendat eloquentes fuisse: ut Catonem hic summum facit oratorem, quem tamen alibi in eloquentia non rantopere commendat. Accedit, quod in libris Oratoris oratorem perfectiorem quærebat, hic quæmlibet oratorem nominat. Atque hic quidem Gracchum Nasicæ, in Lulio vero Nasicam Græcho præponit: sed ibi Ci-*

cero vel generis nobilitatem, vel uxorem ætates secutus videtur potest. Nascia enim patricius, Gracchus vero plebeus fuit, & Nascia Corneliam majorem, Gracchus vero minorem duxit, ut Liv. lib. xxxix. est auctor. Hoc vero loco Cicero, ubi ætates oratorum, & tempora, ut supra dixit, persequitur, eo ponit ordine, quo consules fuerunt: unde cognosci etiam potest Nasicam Græcho minorem natu fuisse, qui post secundum Græchi consulatum consul ipse primum fuerit. Idem.

<sup>27</sup> P. Scipionem Nasicam ] P. Cornelius Scipio Nascia, cognomento *Corculum* ob egregiam humanitatem, bis consul, primum anno Urbis DXCII. deinde anno DXCIX. prætor de Dalmatiæ triumphavit. Præterea censura functus est anno DCCV. Fuit etiam hic Nascia Pontifex Maximus, quod hic omittit Cicero, sed in Catone testatur. & lib. 111. de Oratore. Corradus.

<sup>28</sup> Sacra acceperit ] Eandem rem tangit in Orat. de Arusp. resp. & Liv. lib. xxxix. pluribus verbis describit, & quidem P. Sempronio, M. Cornelio consulibus, hoc est anno ab U. C. DL. ex quo tempore ad consulatum P. Scipionis Nasicæ, qui Jugurthæ bellum indixit, anni minimum xciii. numerantur. Unde facile apparet error Val. Maximi, qui lib. vii. c. 5. Nasicam eundem fuisse credit: qui sacra accepit, & bellum Jugurthæ indixit, & repulsam passus est, quod in manum rusticæ jocatus est: quem tamen errorem ne Plinius quidem, diligens scriptor, vitavit, Val. Max. fortasse imitatus. Unus Paternulus recte distinxit. Idem.



cunt etiam L. Lentulum<sup>29</sup>, qui cum C. Figulo consul fuit: Q. Nobiliorem<sup>30</sup>, M. filium, jam patrio instituto deditum studio literarum, qui etiam Q. Ennium, qui cum patre ejus in Ætolia militaverat, civitate donavit, cum triumvir coloniam deduxisset: & T. Annium Lusum<sup>31</sup>, hujus Q. Fulvii collegam, non indifertum dicunt fuisse.

Atque etiam L. Paulus<sup>32</sup> Africani pater, personam principis civis facile dicendo tuebatur; & vero etiam tum Catone vivo, qui annos quinque & octoginta natus excessit e vita, cum quidem eo ipso anno contra Ser. Galbam ad populum summa contentione dixisset: quam etiam orationem scriptam reliquit.

XXI. Sed vivo Catone minores natu multi uno tempore oratores floruerunt. Nam & A. Albinus<sup>33</sup>, is, qui Græce scripsit historiam<sup>34</sup>, qui consul cum L. Lucullo fuit, & literatus & disertus fuit: & tenuit cum hoc locum quandam etiam Ser. Fulvius<sup>35</sup>, & una Ser. Fabius Piclor<sup>36</sup>, & juris,

&

<sup>29</sup> L. Lentulum ] L. Cornelium Lentulum Lupum, Cn. F. L. N. ut in veteribus Coss. scriptum vidimus. Is mihi videtur esse, qui M. Catoi, ut Cicero Tusc. III. refert, de bello Punico est adversarius: de quo quidem præterea nihil dicere possumus: nisi, quod omnes sciunt, Lentulos a serendis lentibus appellatos fuisse. Idem.

<sup>30</sup> Q. Nobiliorem ] Q. Fulvium Nobiliorem, qui cum T. Anno consul fuit, anno ab U. C. DCI. qui bellum in Hispania non satis feliciter gessit, quod Appianus in lib. de Reb. Hisp. scribit. Idem.

<sup>31</sup> T. Annium Lusum ] Ita Livius lib. XLII. vocat, cum inter legatos, qui in Macedonia ad res repetendas missi sunt, numerat, & quidem annis duodeviginti ante consulatum. Viderint igitur, qui in consuli- bus T. Annium Fusum scribunt, an recte faciant. Antiorum gentem plebejam fuisse cognoscimus ex eo potissimum, quod T. Annius Milo apud Ciceronem, & L. Annius apud Sallustium, tribuni plebis leguntur. Idem.

<sup>32</sup> L. Paulus ] L. Æmilius Paulus, cujus res gestæ notiores sunt, quam ut sit necesse nunc quidquam de illis dicere, præsertim cum Livius, Plutarchus, Florus, & alii res illas diligentissime sint persecuti. Quare illud tantum, quod hodie quoque Romæ in tabula

ærea legitur, huc transferemus: Paulus Æmilius Imp. Macedoniam terrarum imperio potestam cepit, cuius uno die LXXII. urbes occupavit, etiam Indis viator per vestigia Liberi parvis atque Herculis, Romana signa circumtulit. Idem.

<sup>33</sup> Albinus ] A. Posthumus Albinus, qui P. Scipione & M. Marcello Coss. prætor fuit, ut legitur apud Ciceronem in Lucullo. Posthumus vero patricii fuerunt, cum a principio multi ex his consules fuerint. Idem.

<sup>34</sup> Græce scripsit historiam ] In cuius principio veniam petit, si Romanus homo minus eleganter Græce scripsisset: quam cum legitisset M. Cato, Næ tu, inquit, Aule, nimium nugator es, qui maluisti culpam deprecari, quam culpa vacare. Hoc apud Gellium lib. xi. c. 8. & Macrobi. lib. I. Saturn. leges. Idem.

<sup>35</sup> Fulvius ] Ser. Fulvius Flaccus. Is enim mihi videtur esse, qui cum Calpurnio Pifone an. DCIX. consul fuit, & de Variis triumphasse dicitur. Is etiam forsasse fuit, quem C. Curio descendit: qua de re tempore Ciceronis exibat oratio, ut infra dicitur. Idem.

<sup>36</sup> Fabius Piclor ] Qui fuerit, ne Corradus quidem Burti explanator exponit. Quamobrem, & de hoc quod sentimus, aperimus.

& literarum, & antiquitatis bene peritus. Quintusque Fabius Labco<sup>37</sup> fuit ornatus iisdem fere laudibus. Nam Q. Metellus<sup>38</sup>, is, cujus quatuor filii consulares fuerunt<sup>39</sup>, in primis est habitus eloquens: qui pro L. Cotta dixit, accusante Africano: cujus & aliæ sunt orationes, & contra Tib. Gracchum exposita est in C. Fannii annalibus.

Tum ipse L. Cotta<sup>40</sup> veterator<sup>41</sup> habitus, sed C. La-

lius

mus. Fuerunt igitur tres Piclores, qui literarum, & quidem, antiquitatis cognitione floerunt, Q. Fabius Piclor, N. Fabius Piclor, & Ser. Fabius Piclor. Q. Fabius omnium antiquissimus bello Gallico Cisalpinio, ut ait Orolius, & post Punico bello, ut inquit Livius, interfuit. Ex ejus Annalibus Lucius Gellius, lib. v. cap. 4. testimonium profert. Idcirco autem Lucius, addidi, ut eos redarguerem, qui hunc Q. Fabium Græce scripsisse existimant. in quo alterius Fabii Picloris, prænominis Numerii, similitudine, in credo, decepti sunt: cujus meminit Cicero, in lib. I. de Divinat. cap. 21. Serv. autem Fabius Piclor, quem juris, & antiquitatis bene peritus vocat Cicero, is est, cujus meminit Macrobius lib. III. Primo, inquit, pontificii juris libro apud Piclorem hoc verbum positum est, Vitulidæ. Et Nonius: Fabius Piclor rerum gestarum libro primo..... Idem juris pontificii libro tertio... Quibus in verbis illud esse peccati puto, quod postisæ pro pontificis scriptum sit. Quare cum dixit Cicero, eum antiquitatis bene peritum esse, libros ejus rerum gestarum intellexit; cum juris, de jure pontificio. Sigonius, in Evagm.

<sup>37</sup> Q. Fabius Labco ] Dubitamus, an is sit, quem Cicero lib. I. de Officiis, & Val. Maximus scribunt, a senatu Nolanis, & Neapolitanis arbitrum de finibus datum, ita terminasse, ut multum agrî, quod in medio esset relitum, populo Romano adjudicaret. Cæteras res ejus desideramus: nisi forte Cicero rediretur ad eum, qui consul cum M. Claudio Marcello, an. DLXXI. fuit: quem Donatus etiam poetam vocat. Idem.

<sup>38</sup> Q. Metellus ] Qui Andricum, Pseudophilippum vocatum, vicit, Macedoniam domuit, Achaos prælio fudit, & de Andrico, sive Macedonia triumphavit, ut ostendit Cicero in Orat. in Pisonem; atque hæc quidem omnia fecit, cum prætor esset, ut Livius, Patreculus, & auctor Libelli de Viris

Illustre. scribunt. Unde cognoscitur error Flori, & aliorum, qui credunt Metellum tunc consulem fuisse, cum Macedonia domuit, a qua Macedonicus est appellatus. Quod si nullus scriptor nominatim dicat, eum tunc prætorum fuisse, ex ordine tamen historiae & temporum id ipsum cognoscimus. Livii ætate exibat oratio Metelli, quam Cæsar Augustus, cum de maritandis ordinibus ageret, velut eo tempore scriptam in senatu recitavit, ut testatur etiam Suetonius in Augusto; quo tamen loco interpretes putant orationem Metelli Numidici, non Macedonici significari, Gellium secuti, qui lib. I. c. 6. multa, tanquam ex oratione Metelli Numidici, recitat. Sed vel Gellius erravit, vel male descripsit est liber, & oratio Metelli Macedonici legi debet: vel dicendum Metellum quoque Numidicum ex de orationem scriptam reliquisse. Idem.

<sup>39</sup> Consulares fuerunt ] Fuerunt illi quidem consulares, ut ait Philippus VIII. sed non omnes ante patris mortem; siquidem Cic. lib. v. de Fin. ita scribit: Q. Metellus tres filios consules vidit, e quibus unum autem censorem & triumphantem: quartum Metellum prætorem. Quæ verba Val. Max. vi. I. v. videtur ita male descripsisse: Fecit, ut eodem tempore tres filios consulares, unum etiam censorem, duos triumphantem, & quartum prætorium videret. Reliquit etiam tres filias nuptas, hinc Cicero Tuscul. I. sic ait: Metellum multi filii, filie, nepotes, nepes in rogum impostaverunt. Idem propemodum Valerius Max. & Plinius testantur. Idem.

<sup>40</sup> L. Cotta ] L. Aurelius Cotta, qui cum Ser. Sulpicio Galba consul an. DCX. fuit: qui cum in senatu contenderent, ut adversus Vitiatum in Hispaniam mitteretur, Scipio dictus, ut neuter in provinciam mitteretur, obtinuit, ut refert Val. Maximus, vi. 4. Idem.

<sup>41</sup> Veterator ] Veterator, inquit Sex. Pompejus, callidi, diâi & multa rerum gerendarum